

DEKLARACIJA ZELENOG FORUMA

Listopad 2007.

UVOD

ZELENI FORUM je mreža udruga gađana za zaštitu okoliša, prirode i održivi razvoj u Republici Hrvatskoj i trenutno broji 37 članova.

Pravo na kvalitetan okoliš je temeljno pravo zagwarantirano Ustavom RH, a osim toga jedno je od najzahtjevnijih područja u procesu prilagodbe hrvatskog zakonodavstva i standarda zakonima i praksama Europske unije.

Očuvani okoliš, prirodna bogatstva i prostor trebaju biti osnova održivog razvoja RH, ali se još uvijek na zaštitu okoliša gleda kao na trošak i smetnju razvoju, a na prirodne resurse i prostor kao na dobra koja se mogu koristiti bez ograničenja.

Kako bi se takav razvoj Hrvatske postigao, Zeleni Forum traži političku podršku za sljedeće mjere zaštite okoliša i održivog razvoja.

1. PRIRODNI RESURSI I PRIVATIZACIJA

Sve je veći pritisak da se prirodni resursi i javne ustanove koje njima upravljaju - privatiziraju, bilo prodajama, bilo dugoročnim koncesijama. Iskustva iz svijeta su do sada pokazala da privatizacija ne donosi bezuvjetno povećanje učinkovitosti, te da ukoliko se radi o javnim i prirodnim dobrima obično dolazi do prekomjernog korištenja resursa. **ZELENI FORUM** se oštro protivi privatizaciji prirodnih resursa kao što su šume, izvori pitke vode i pomorska dobra. Također se protivimo i privatizaciji javnih i komunalnih usluga jer takva privatizacija povećava cijenu usluge i temelji se na izvlačenju profita, a ne na pružanju kvalitetne usluge što širem sloju građana.

<p>Stoga ZELENI FORUM zahtjeva zabranu privatizacije prirodnih resursa i komunalnih usluga.</p>

2. INSTITUCIONALNI OKVIR ZAŠTITE OKOLIŠA

A) NADLEŽNOSTI I INSPEKCIJE

Iako u Hrvatskoj postoje institucije koje se bave zaštitom okoliša, kako na nacionalnoj tako i na regionalnoj razini ovo je područje rascjepkano u više nadležnih ministarstava i agencija, pa se stoga postavlja pitanje efikasnosti ovog rješenja. Osim što je zaštita prirode stavljena u Ministarstvo kulture, pa je tako izdvojena iz logičnog jedinstva s okolišem i prostorom, još je gora kombinacija da su zaštita okoliša i prostorno uređenje u istom ministarstvu s graditeljstvom, što su međusobno konfliktne djelatnosti, pa je moguće da graditeljstvo dobije prioritet u odnosu na zaštitu okoliša i prostora.

Zeleni forum smatra da je trenutno stanje u kojem su zaštita okoliša i građenje unutar istog ministarstva rješenje koje oslabljuje aspekt zaštite. Taj problem su zemlje Europske unije izbjegle osnivanjem ministarstva **zaštite okoliša** i stavljanjem eksploatacije prostora u nadležnost drugih ministarstava.

Osiguravanje sustavne i učinkovite zaštite okoliša dovedeno je u pitanje i zbog raslojavanja poslova iz prirodnog djelokruga ovog ministarstva na različita resorna tijela državne uprave. Tako je zaštita prirode u nadležnosti Ministarstva kulture (o čemu se Europska komisija izjasnila negativno već u Avisu), zaštita voda i šuma u nadležnosti je Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva, a more je u nadležnosti je Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka.

Stoga Zeleni forum traži isključivanje graditeljstva i osnivanje samostalnog i snažnog Ministarstva zaštite okoliša s nadležnošću nad svim sastavnicama okoliša jer se jedino tako osigurava djelotvorna zaštita okoliša i prirode, a izbjegava preklapanje nadležnosti i neodrživo korištenje resursima.

Postoji cijeli niz dokaza o nedovoljnom kapacitetu i kompetenciji inspekcijskih službi te nekažnjavanju prekršitelja i zagađivača, što je prepoznala i Europska komisija u procesu screening-a i pridruživanja.

ZELENI FORUM zahtjeva jačanje inspekcijskih službi te učinkovitu reformu pravosuđa koja bi se konačno osiguralo kažnjavanje prekršitelja zakona i zagađivača.

B) FINANCIRANJE ZAŠTITE OKOLIŠA

Trenutačno financiranje zaštite okoliša u RH je nesrazmjerno vrijednosti i ugroženosti prirodnih resursa. **Za potrebe zaštite okoliša i promicanja održivog razvoja trebalo bi iz državnog proračuna izdvajati najmanje 5% sredstava.**

Također, potrebno je primjenjivati načelo "zagađivač plaća", te preispitati sve subvencije i uključiti prikrivene troškove zagađenja okoliša u konačnu cijenu proizvoda. Neophodno je hitno osigurati razvoj poticajnih tržišnih mjera kojima bi se subvencioniralo dragovoljno smanjivanje zagađivanja i uvođenje čistih tehnologija u gospodarstvu.

C) FINANCIRANJE NEVLADINIH ORGANIZACIJA ZA ZAŠTITU OKOLIŠA

Za učinkovitiju zaštitu okoliša i promicanje održivog razvoja Hrvatske, neophodan je razvoj kvalitetno ustrojenih udruga kroz koje bi građani vršili pritisak na odgovorne institucije i zagađivače. Shodno veličini Hrvatske, neophodno bi bilo djelovanje nekoliko desetaka udruženja s barem stotinjak profesionalnih aktivista s funkcionalnom i organiziranom mrežom na nacionalnoj razini. Kako je trenutačno glavna prepreka razvoju udruga nedostatak sredstava, treba se povećati iznos sredstava za ove namjene na državnom i lokalnom (regionalnom) nivou te omogućiti građanima samima da dio svojih poreznih davanja mogu direktno usmjeriti udrugama.

Zeleni forum za programe udruga i inicijativa za zaštitu okoliša koje djeluju na području RH, zahtijeva od Vlade i Sabora RH porast izdvajanja na oko 5% financijskih sredstava iz Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost.

3. SUDJELOVANJE JAVNOSTI U PROCESIMA DONOŠENJA ODLUKA O OKOLIŠU

A) ARHUŠKA KONVENCIJA I SUDJELOVANJE JAVNOSTI

RH je krajem 2006. ratificirala Arhušku konvenciju o informiranju, sudjelovanju javnosti i pristupu pravosuđu te je stoga treba provesti u praksu na svim razinama. To znači da se zainteresirana javnost mora uključiti u ranoj fazi prilikom pripreme zakona, pravilnika i uredaba, te u postupke procjene utjecaj na okoliš te pripremu prostorno-planske dokumentacije.

Tražimo imenovanje predstavnika Zelenog foruma u Savjet za okoliš i održivi razvitak te Savjet za prostorno uređenje pri Ministarstvu zaštite okoliša i prostornog uređenja te imenovanje predstavnika Zelenog foruma kao vanjskog člana Saborskog odbora za zaštitu okoliša i prostorno uređenje.

B) PROCJENA UTJECAJA NA OKOLIŠ

Zakonom o zaštiti okoliša MORH je oslobođen obaveze procjene utjecaja na okoliš. To znači da Oružane snage nisu obavezne izbjegavati, pratiti ili ublažavati svoje utjecaje na okoliš, poštivati standarde zaštite zdravlja ljudi koji vrijede za sve druge civilne aktivnosti. Takav odnos prema vojnim aktivnostima smatramo kršenjem temeljnih prava građana zagwarantiranih Ustavom RH. Protuustavno je manje štiti zdravlje ljudi koji žive u blizini vojnih baza ili poligona; na ideološkom planu to, drugim riječima, znači da vojne aktivnosti predstavljaju prioritet za društvo, i tom prioritetu treba žrtvovati i zdravlje ljudi pa čak i u vrijeme mira.

Tražimo vođenje transparentnog civilnog nadzora nad vojnim aktivnostima i obaveze postupka procjene utjecaja na okoliš i za Oružane snage.

Zahtijevamo da se Zakonom o zaštiti okoliša uvede obaveza postupka procjene utjecaja na okoliš i za sve vojne aktivnosti i objekte, a izuzetke dopustiti samo kada je u pitanju nacionalna sigurnost, čije se ugrožavanje prethodno mora dokazati.

Od Ministarstva obrane RH tražimo da u skladu s tom obavezom i novim Zakonom o zaštiti okoliša donese svoje interne pravilnike i/ili sustav upravljanja okolišem koji će osigurati prevenciju negativnih utjecaja na okoliš, praćenje i izvještavanje o emisijama u zrak i vodu, te o količinama i vrstama proizvedenog otpada odnosno da sve podatke o onečišćenju učini transparentnima i dostupnima javnosti.

4. NAJVAŽNIJE TEME ZAŠTITE OKOLIŠA I ODRŽIVOG RAZVOJA

A) SUNČANA HRVATSKA KAO RAZVOJNA VIZIJA

ZELENI FORUM, u skladu s novom energetske politikom Europske Unije i globalnom transformacijom energetike, zalaže se za temeljitu promjenu energetske politike u Hrvatskoj, osnovni ciljevi koje bi trebali biti: učinkovito korištenje energije, ubrzani porast korištenja obnovljivih izvora energije, te decentralizacija i kogeneracija.

Poticanje ovih mjera neće imati samo značajne pozitivne učinke na zdravlje građana i zaštitu okoliša, već i izuzetan razvojni potencijal koji može osigurati otvaranje tisuća produktivnih radnih mjesta. Hrvatska ima temelj u prirodnim uvjetima i određenim dostignućima u znanosti i

tehnologiji da postupno postane regionalni lider u prelasku na održivu energetiku.

S obzirom na bitan značaj energetike, **potrebno je osloboditi energetske politiku dominacije INE i HEP-a, osnovati Agenciju za obnovljive izvore i učinkovitu potrošnju energije**, te stvoriti poticajno okruženje za jačanje institucionalnih kapaciteta u tijelima lokalne uprave i samouprave i nevladinim institucijama za edukaciju i pomoć građanima i gospodarstvu.

Neophodno je hitno povećati izdvajanja iz Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost za ove potrebe.

B) EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA

Ekološkom poljoprivredom moguće je postići visoke prinose, a ako se nešto i gubi na količini, to se obilno nadoknađuje kvalitetom. Ekološka poljoprivreda je ključna za razvoj Hrvatske i povećanje njene konkurentnosti na Europskom tržištu te u skladu sa strategijom razvoja turizma. ZELENI FORUM ističe da, po ocjeni svih stručnjaka i uzgajivača, Hrvatska ima idealne uvjete za razvoj ekološke poljoprivrede.

U maloj zemlji poput Hrvatske nemoguća je koegzistencija ekološke poljoprivrede i eko-turizma s jedne strane te proizvodnje genetički modificiranih usjeva s druge. ZELENI FORUM smatra da u Hrvatskoj nema mjesta za genetički modificirane usjeve jer su isti štetni za okoliš ali i za gospodarski razvoj Hrvatske.

ZELENI FORUM zahtjeva od VLADE RH da ne dozvoli sijanje genetički modificiranih usjeva i uvede strogu kontrolu namirnica koje dolaze na hrvatsko tržište te se upotrebljavaju ljudsku i/ili stočnu hranu.

C) OTPAD

Tijekom proteklih godina uložen je veliki napor u poboljšanje gospodarenja komunalnim otpadom, a uvedene su i neke konkretne poticajne mjere, što je dovelo do smanjenja odlaganja otpada i povećanja reciklaže (Pravilnik o PET ambalaži, vozilima itd.). Nažalost, još uvijek se promoviraju uglavnom tehnološka rješenja umjesto smanjenja stvaranja otpada na izvoru. Treba snažno razvijati i poticati odvojeno prikupljanje otpada, pa zbog toga **Zeleni forum zahtjeva da se uveden naplata odvoza otpada po masi ili volumenu. Također tražimo da se omogući odvojeno sakupljanje organskog otpada iz domaćinstava te da se takvo odvajanje uvrsti u plan gospodarenja otpadom koji uopće ne predviđa kompostiranje kao obavezu do 2015 godine.**

Još uvijek je neriješeno zbrinjavanje OPASNOG OTPADA (otpad čije tvari sadrže jedno od ovih svojstava: eksplozivnost, reaktivnost, zapaljivost, nagrizanje, nadražljivost, štetnost, toksičnost, infektivnost, kancerogenost, mutagenost, teratogenost, ekotoksičnost i svojstvo otpuštanja toksičnih plinova kemijskom reakcijom ili biološkom razgradnjom). **Smatramo da ovaj problem treba hitno riješiti za svaku vrstu opasnog otpada na ekološki najprihvatljiviji način fizičko-kemijskim te autoklav metodama, koje moraju imati prednost pred spalionicama toksičnog otpada.**

ZELENI FORUM od MZOPU hitno traži rješavanje tih problema uvođenjem stroge kontrole, primjenom zakonske regulative, kažnjavanjem počinitelja, te pravovremenim obavještavanjem javnosti.

D) ZAŠTITA PODZEMNIH VODA I VODOTOKOVA

Pitka voda je jedan od glavnih prirodnih resursa Hrvatske, a njihova važnost u 21. stoljeću raste. Iako je u Hrvatskoj razrađen sustav vodozaštite, svjedoci smo nepoštivanja mjera vodozaštite, kao što su ilegalno šljunčarenje i pjeskarenje, deponiji otpada, bespravna gradnja, neodrživa poljoprivreda i dr. u zonama zaštite.

Uz to velik je pritisak vodnog gospodarstva na površinske vodotoke mijenjanjem morfoloških i ekoloških karakteristika i vrijednosti te narušavanjem njihove dinamike čime se narušava cjelokupni riječni ekosustav.

ZELENI FORUM zahtjeva primjenu zakona i sankcioniranje ilegalnih radnji u vodozaštitnim zonama te smanjenje pritiska na žive vodotokove RH.

E) ZAŠTITA JADRANSKOG MORA I PRIOBALJA

Jadransko more ne samo da je prepoznato kao najvrjedniji ekosustav već je zasigurno i najvažniji gospodarski resurs. Međutim, ne postoji ni vizija niti strategija gospodarenja Jadranskim morem. ZELENI FORUM smatra da Hrvatska ima posebnu odgovornost u zaštiti Jadrana budući da gospodarstvo ostalih zemlja, prvenstveno Italije, ne zavise u tolikoj mjeri o očuvanju ekološke kvalitete Jadrana. Trenutni kaotični "razvoj", usmjeren na kratkoročni profit vodi upravo u suprotnom smjeru.

U Jadranskom moru ne gospodari se odgovorno i ne upravlja se biozalihamu u skladu s principima održivog korištenja prirodnih zaliha. Za samo pedeset godina, u razdoblju između 1949. i 1999. godine, riblji fond gospodarski značajnih ribljih vrsta u gospodarskom pojasu smanjio se za polovicu, dok je unutar našeg teritorijalnog mora pao na samo jednu trećinu. To je posljedica **neograničenog i nekontroliranog izlova ribe** u dijelu Jadrana koji se sada smatra **otvorenim morem**, a mogao/trebao bi biti proglašen **gospodarskim pojasem**.

Proglašenje isključivog gospodarskog pojasa jedna je od najučinkovitijih mjera za sprječavanje krajnjeg iscrpljivanja biozaliha Jadranskog mora. U situaciji u kojoj je rizik od katastrofalnog zagađenja Jadrana izuzetno velik, povećanje naftnog prometa, a time i povećanje rizika od ekoloških katastrofa smatramo neprihvatljivim.

Jadransko je more, naročito njegov sjeverni dio, izuzetno osjetljivo more zbog male dubine i slabe izmjene voda, zbog velike koncentracije ljudskih aktivnosti na njegovim obalama i intenzivnog pomorskog prometa. Fenomen eutrofizacije posljednjih je desetljeća doveo do prorjeđivanja i izumiranja mnogih vrsta, dok je ispuštanje balastnih voda omogućilo kolonizaciju alohtonim vrstama. Stalne stresne situacije uzrok su smanjenja biomase i biološke raznolikosti. Novi veliki energetske projekti svih država na Jadrana planiraju se i izvode bez prethodnog međusobnog definiranja granica održivosti razvoja.

Smatramo da treba hitno uspostaviti međunarodnu suradnju s ciljem povećanja razine zaštite Jadrana, provesti nacionalne mjere za intervencije u eko-akcidentima u postojećoj situaciji, te proglasiti Jadran Osobito osjetljivim morskim područjem.

ZELENI FORUM traži obavezno planiranje biološkog pročišćavanja otpadnih voda prilikom projektiranja novih sustava za odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda u gradovima na priobalju. Isto tako tražimo da se u razmatranje uzme nadogradnja i modernizacija već postojećih uređaja za pročišćavanje, a koji do sada nisu imali biološki stupanj.

F) ZAŠTIĆENA PODRUČJA PRIRODE

Zeleni forum traži da se, po uzoru na EU, proglasi 15% teritorija RH zaštićenim područjem (15% kopnenih i 15% morskih ekosustava). Iako se je proteklih godina pojačala aktivna zaštita u zaštićenim područjima (prije svega ustrojavanjem javnih ustanova), smatramo da je nedovoljno uključivanje lokalnog stanovništva i udruga u upravljanje i gospodarenje zaštićenim područjima (uključivanje udruga i lokalnog stanovništva u management planove zaštite i monitoring te njihovo aktivno uključivanje u razvoj i provođenje eko turističkih i edukativnih aktivnosti u zaštićenim prirodnim područjima). Također je nedostatna zaštita dijelova prirode proglašanih na županijskoj razini.

ZELENI FORUM smatra da je kategorijama zaštićenih područja nedovoljno zastupljen panonski dio Hrvatske, prije svega riječna i močvarna područja. Stoga snažno podržavamo rad Saveza dravske lige da područja rijeka Drave i Mure UNESCO proglasi rezervatom biosfere i regionalnim parkom na nacionalnoj razini. Snažno podržavamo i prijedlog da se Park prirode Kopački rit proglasi nacionalnim parkom, a dolina delte Neretve parkom prirode.

ZELENI FORUM traži od MZOPU i Vlade RH da se obustave planovi ili već gotovi projekti oko izgradnje hidroelektrana na rijekama Drave, Mure, Dobre i Like te šljunčarenje i pjeskarenje iz korita kako bi se spriječila daljnja devastacija.

G) ZAŠTITA PROSTORA

Unatoč dugogodišnjoj tradiciji prostornog planiranja u Hrvatskoj i relativno očuvanim prostornim vrijednostima, u posljednje vrijeme negativni procesi prijete nepopravljivo štetnim posljedicama u prostoru. Iako je prostor nezamjenjiv resurs razvoja on se bespoštedno devastira, naročito na Jadranu i u povijesnim središtima hrvatskih gradova.

U momentu velikog pritiska investitora, institucije koje izrađuju prostorne planove izgubile su stručnu neovisnost. Izložene su pritisku lokalnih vlasti, koje su često nesvjesne vrijednosti prostora kojim gospodare, pa prvenstveno servisiraju investitore s ciljem maksimalnu eksploataciju prostora te prirodne i kulturne baštine. Javnost je samo formalno uključena u procese izrade prostornih planova.

ZELENI FORUM zahtjeva jačanje institucija izrade i provedbe prostornih planova, kao i inspekcijskih službi koje mogu garantirati provedbu zakona. Propise treba unaprijediti radi osiguranja stručne neovisnosti institucija i sudjelovanja javnosti u izradi i donošenju prostornih planova.

H) SUSTAV PRIJEVOZA LJUDI I TERETA (TRANSPORT)

Zeleni forum traži od MMTPR i Vlade RH da ubrza razvoj sustava intermodalnog prijevoza kako bi njegov udio u prijevozu tereta bio jednak udijelu u EU. U RH se za transport tereta još uvijek vrlo često koristi cestovni prijevoz koji je s aspekta utroška energije i negativnog utjecaja na okoliš, najnepovoljniji vid prijevoza. Stoga je potrebno uložiti financijska sredstva u izgradnju prekrcajnih terminala uz željezničke pruge i plovne puteve na lokacijama koje su najbliže velikim distribucijskim centrima. Shodno tome, potrebno je ulagati sredstva u modernizaciju željezničkog i vodnog prometa, ali pazeći pritom da ne dođe do negativnog utjecaja na okoliš, kao što je to slučaj kod npr. kanaliziranja i sličnih zahvata na koritu rijeke.

Zeleni forum traži ravnomjerno ulaganje finansijskih sredstava u različite vidove prometa. Na primjeru *Strategije prometnog razvitka Republike Hrvatske iz 1999. te Programa građenja i održavanja javnih cesta za razdoblje 2005.-2008.* uočava se činjenica da se planovi ulaganja ne poštuju jer je u stvarnosti u cestovni promet uloženo 75% više sredstava nego što je bilo planirano Strategijom (i to uglavnom u izgradnju autocesta, dok je održavanje postojećih prometnica bilo zapostavljeno), dok su ostali vidovi prometa zanemareni.

Zeleni forum traži od RH donošenje *Strategije proizvodnje i korištenja alternativnih goriva*. Također tražimo izradu nove *Strategije prometnog razvitka Republike Hrvatske* koja će uvažiti ciljeve iz Kyoto protokola i uredotočiti se na smanjenje ispuštanja stakleničkih plinova iz transporta.

Poznata je činjenica da ne postoji dovoljno obradivih površina za proizvodnju biodizela u dovoljnim količinama da u potpunosti zamjeni korištenje fosilnih goriva. Stoga je biodizel primarno potrebno koristiti u prijevoznim sredstvima koja imaju najpovoljniji omjer utroška energije i broja prevezenih putnika, a to su autobusi.

Zahtijevamo od Vlade da u *Strategiju* uvrsti proračun maksimalne količine biodizela kojeg RH može proizvoditi, a da ne naštetiti proizvodnji hrane, te shodno tome donese odredbu za sve autobuse na dizelski pogon (bilo u vlasništvu privatnih prijevoznika, bilo u vlasništvu tvrtki za pružanje usluga javnog gradskog prijevoza) o obvezi korištenja biodizela.

Ukapljeni plin, iako je fosilno gorivo, predstavlja povoljnije rješenje za okoliš od benzina, a većinu vlastite proizvodnje ukapljenog plina RH trenutno izvozi zbog nepostojanja dovoljnih kapaciteta za njegovo skladištenje. **Stoga je potrebno izgraditi terminale za skladištenje ukapljenog plina te uvesti odredbu da sve autobuse na benzinski pogon (bilo u vlasništvu privatnih prijevoznika, bilo u vlasništvu tvrtki za pružanje usluga javnog gradskog prijevoza) o obvezi korištenja ukapljenog plina.**